

OPETTAJAN OPAS

AIHEET: Kuntademokratia, oman vaikuttamisen mahdollisuus, vihapuhe & mediataidot

IKÄRYHMÄ: Yläkoulu

TAVOITTEET: 1. Demokratia: tavoitteena on, että oppilas ymmärtää, miten demokratia oman kunnan sisällä toimii. Oppilas oppii myös oman koulunsa vaikuttamismahdollisuuksista, sekä osaa laatia kehitysehdotuksen. 2. Vihapuhe: Tavoitteena on, että oppilas tunnistaa vihapuheen ja sen syyt. 3. Mediataidot: Tavoitteena on tunnistaa valeuutiset sekä miettiä, miten netissä toimitaan turvallisesti.

- **Demokratia**

1. Kuvitteellinen kunta, 2-3x 90min, 9lk
2. Kuka käyttää valtaasi?, 90–120 min
3. Päätöksenteko koulussa, 90 min

- **Vihapuhe**

1. Planin Vihapuheesta dialogiin -materiaali, 45/90+ min

- **Mediataidot**

1. Valeuutiset, 45 min
2. Turvallisesti netissä -opetusdiat
3. Nettiympäristö - haasteita ja selviytymiskeinoja, 8lk
4. Häirintä ja kiusaaminen digitaalisessa mediassa, 9lk

SISÄLTÖ:

- Opettajan opas
- Kunnan talousarvio -tehtävä - monista ryhmällesi sopiva määrä.
- Planin Vihapuheesta dialogiin -materiaali
- Kysymysmoniste Ylen uutisluokan videosta - monista ryhmällesi sopiva määrä

TUNTISUUNNITELMAT

DEMOKRATIA

1. KUVITTEELLINEN KUNTA, 9. LK

TAVOITE: Luokka tutustuu kuntaan, sen rakenteisiin ja palveluihin kuvitteellisen kunnan avulla. Luokka laatii esityslistan yhdessä päätettävistä asioista ja harjoittelee päättämistä kuntakokouksessa.

VALMISTELU: Jokainen oppilas tai ryhmä tarvitsee kunnan talousarvio –monisteen. Moniste löytyy materiaaleista tai [täältä](#) (s.51–52)

AIKA: 2–3 x 90 min. Kokonaisuutta voi myös helposti lyhentää, esimerkiksi järjestämällä kohdasta 10. alkava kunnanvaltuuston kokouksen pienissä ryhmissä tai yksinkertaisemmin. Oppilaat voivat myös pareittain tai itsekseen tehdä tehtävän kunnan talousarviosta ilman kokousta.

1. Katsotaan ensin yhdessä Youtubesta video [Kuntavaalit 2021 - Nuorten aikuisten haastattelu](#). Videossa nuoret kertovat, mitä heille tulee mieleen kunnallispolitiikasta sekä kuntavaaleista. Video toimii johdatteluna aiheeseen.

2. Oppilaat keskustelevat pareittain, millaisessa kunnassa on heidän mielestään hyvä asua ja elää.

- Mitä tulee mieleen sanasta kunta?
- Minkälaisessa kunnassa asut?
- Mistä pidät omassa kunnassasi?
- Mitkä asiat kaipaavat muutosta tai kehittämistä?

3. Oppilaat perustavat kuvitteellisen kunnan. Oppilaat päättävät yhdessä:

- Mikä on kunnan nimi?
- Kuinka paljon on asukkaita?
- Miten asutus jakautuu?
- Minkälaisia rakenteita kunta tarvitsee (tiet, vesijohdot, puistot, jätehuolto jne.)?
- Mitä yhteisiä tiloja kunta tarvitsee?
- Mitä palveluja kunta tuottaa tai järjestää (päivähoito, peruskoulu, terveydenhuolto)?

4. Luokka luo kuvitteellisen kunnan joko yhdessä tai pienryhmissä. Ideoinnissa voi käyttää apuna joko miellekarttaa, joka havainnollistaa asioiden suhdetta toisiinsa, tai karttapiirrosta.

5. Oppilaat piirtävät tyhjälle paperille kartan perustamastaan kunnasta. He sijoittavat paikalleen asukaskeskittymät, tiet ja muut rakenteet, koulujen ja kauppojen sijainnit jne. Tarvittavat

rakenteet ja palvelut löytyvät helpommin, kun oppilaat käyvät läpi omaa arkeaan aamusta iltaan ja maanantaista viikonloppuun.

6. Lopuksi luokka keskustelee yhdessä, mitä palveluja kunta järjestää asukkailleen. Mitkä niistä ovat lakisääteisiä ja mitkä kunnan itselleen ottamia? Samalla voidaan pohtia, miksi palveluiden tuottaminen on kunnille tällä hetkellä haastavaa (väestölliset, maantieteelliset, taloudelliset syyt) ja mitä asialle nyt tehdään (kunta- ja palvelurakennemuutos, kuntien yhdistämiset).

7. Luokka listaa kysymyksiä, jotka kuvitteellisen kunnan asukkaiden tulee päättää yhdessä. Apuna käytetään aiemmin tehtyjä karttoja. Kysymykset voivat olla seuraavanlaisia:

- Mihin rakennetaan päiväkotia?
- Montako peruskoulua tarvitaan?
- Miten hoidetaan jätehuolto?
- Onko kunnassa omaa terveyskeskusta?

8. Luokka päättää, mitkä asiat valitaan kokouksen asialistalle. Kun lista on valmis, luokka päättää asioista ja tutustuu erilaisiin päätöksentekomalleihin.

9. Päätöksentekotapaa vaihdetaan esityslistan jokaisessa kohdassa. Kokeiltavia päätöksentekomalleja ovat:

- Diktatuuri, arvotaan oppilaista yksinvaltiasta.
- Oligarkia, arvotaan luokasta pieni ryhmä, joka tekee päätöksen.
- Enemmistö päätös. Luokka äänestää, jokaisella on yksi ääni.
- Rahaan perustuva. Jaetaan oppilaille arpaliput, joihin on kirjoitettu rahasumma. Jokaisella on yhtä paljon ääniä kuin arpalipussa on rahaa.
- Yksimielinen päätös eli kaikkien on oltava samaa mieltä.
- Kaikki näkökulmat huomioiva päätös. Jokainen sanoo mielipiteensä ja asiat, jotka hän haluaa huomioitavan. Päätös tehdään yhdessä tämän tiedon pohjalta.
- Sattumaan perustuva, arvotaan päätös.
- Edustuksellinen malli, äänestetään luokasta 3–5 henkeä päättämään asiasta.

10. Lopuksi luokka keskustelee, miltä mallit tuntuivat. Mikä oli oikeudenmukaisin? Entä nopein?

11. Kuvitteellisen kunnan talousarviota leikataan noin 15 prosenttia (liite 2). Eturyhmistä koostuva kunnanvaltuusto sopii yhdessä, miten talousarviota muutetaan. Mistä voidaan säästää ja mistä ei? Mitä voidaan järjestää toisin? Kenen etuja painotetaan?

12. Opettaja jakaa oppilaat 3–6 hengen eturyhmiin:

- opiskelijat
- lapsiperheet
- työssä käyvät lapsettomat
- eläkeläiset
- yrittäjät.

Ryhmissä tulee olla eri määrä jäseniä. Kukin ryhmä pyrkii maksimoimaan omat etunsa ja laatii ehdotuksen kunnan uudeksi talousarvioksi. Ryhmät voivat neuvotella ja "käydä kauppaa" keskenään, kun ne laativat esityksiä.

13. Kun esitykset ovat valmiita, luokka pitää kokouksen, jossa sovitaan uudesta talousarviosta ja tarvittavista toimenpiteistä.

Esityslista

1. Kokouksen avaus
2. Kokousvirkaileijoiden valinta – puheenjohtaja – sihteeri – ääntenlaskijat
3. Esityslistan hyväksyminen
4. Hyväksytään kunnan uusi talousarvio
5. Kokouksen päättäminen

Opettaja avaa kokouksen ja toivottaa osanottajat tervetulleeksi. Hän pyytää esityksiä kokouksen puheenjohtajaksi. Oppilas voi esittää luokkatoveriaan puheenjohtajaksi, ”esitän henkilöä X”. Kokous päättää puheenjohtajasta. Puheenjohtaja vaikuttaa paljon siihen, millainen kokous on ja kauanko se kestää. Tehtävä on haasteellinen. Jos oppilaiden joukosta ei löydy kiinnostuneita, opettaja voi toimia puheenjohtajana. Opettaja voi joka tapauksessa toimia kokouksen varapuheenjohtajana. Hän istuu puheenjohtajan vieressä luokan edessä ja kertoo sekä puheenjohtajalle että kokousoosallistujille, mitä kokouksessa tapahtuu seuraavaksi.

14. Kun puheenjohtaja on valittu, hän jatkaa kokousta ja pyytää esityksiä kokouksen sihteeriksi. Puheenjohtaja jakaa puheenvuoroja ja pitää huolen siitä, että kokous viedään asiallisesti läpi.

15. Sihteeri pitää pöytäkirjaa eli kirjoittaa paperille päätöksen ja laatii sen pohjalta pöytäkirjan kokouksesta.

16. Ääntenlaskijat laskevat äännet mahdollisissa äänestyksissä.

17. Seuraavaksi kokous hyväksyy esityslistan. Puheenjohtaja avaa kohdan ja kysyy, onko osallistujilla esittäviä lisäyksiä listalle. Puheenjohtaja toteaa päätöksen, ”Esityslista on hyväksytty” ja koputtaa kynällä tai nuijalla pöytään päätöksen merkiksi.

18. Puheenjohtaja avaa kohdan neljä. Hän pyytää eturyhmien edustajilta ehdotukset kunnan talousarvioksi. Ryhmät esittelevät ehdotuksensa ja puheenjohtaja avaa keskustelun. Puheenjohtaja jakaa puheenvuoroja siinä järjestyksessä, kun niitä pyydetään.

19. Keskustelun aikana ryhmät tekevät myönnytyksiä omista tavoitteistaan ja pyrkivät löytämään kaikkia tyydyttävän lopputuloksen, kompromissin.

20. Eturyhmien jäsenet voivat esittää muokattuja talousarvioita kokousväelle hyväksyttäväksi. Jos esitystä kannatetaan, ”kannatan henkilön X esitystä”, se pitää ottaa huomioon päätöksentekovaiheessa.

21. Puheenjohtajan kannattaa merkitä paperille pyydetty puheenvuoro. Hänellä on oikeus huomauttaa puhujalle, joka puhuu liian kauan tai poikkeaa aiheesta. Hän voi myös jakaa vain minuutin tai kahden mittaisia puheenvuoroja. Avoin keskustelu kuuluu demokraattiseen päätöksentekoon, mutta päätös on lopulta tehtävä.

22. Kun asiasta on keskusteltu riittävästi, puheenjohtaja päättää keskustelun ja muotoilee päätösesityksen. Jos ryhmät löytävät yhteisymmärryksen, puheenjohtaja esittää, että kokous

hyväksyy henkilön X esittämän ja henkilön Y kannattaman esityksen. Jos kokous ei pääse yksimielisyyteen, puheenjohtaja esittää, että kokous äänestää.

23. Jokaisella eturyhmäläisellä on yksi ääni. Eniten ääniä saanut ehdotus valitaan päätökseksi. Puheenjohtajan pitää todeta päätös niin täsmällisesti, että kaikki osanottajat ymmärtävät sen. Sihteeri kirjaa päätöksen pöytäkirjaan.

24. Lopuksi luokka keskustelee, miltä tehtävä tuntui. Mikä summassa yllätti? Oliko vaikeaa löytää kompromissi? Miten kokous sujui?

(Lähde: Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry/ Demokratia-avain, <https://globaalikasvatus.fi/wp-content/uploads/sites/6/2021/08/demokratia-avain.pdf>)

2. KUKA KÄYTTÄÄ VALTAASI?

TAVOITE: Oppilaat tarkastelevat asuinkuntaansa. He selvittävät minkälaisia oikeuksia kuntalaisella on, miten nuoret voivat vaikuttaa kunnan asioihin ja miten nuoria Suomessa kuullaan.

VALMISTELU: Oppilaat tarvitsevat pääsyn nettiin sekä kirjoitusvälineet.

AIKA: 90–120 min

Johdantona voitte kuunnella Uutisluokan minuutin pituisen haastattelun siitä, mitä poliitikoista ja heidän tehtävistään tulee mieleen. Haastattelu löytyy Yle Areenasta nimellä [Politiikka ja poliitikot - minkälaisia mielikuvia sanoihin kätkeytyy?](#)

1. Luokka keskustelee:

- Millaisia mielikuvia sinulla on poliittisista päättäjistä?
- Tunnetko kuntasi päättäjiä?
- Kuka ajaa sinun asioitasi?

2. Luokka jaetaan pienryhmiin. Osa pienryhmistä selvittää, millainen on oman kunnan kunnanvaltuuston

- 1) poliittinen jakauma (montako paikkaa kullakin puolueella on),
- 2) ikäjakauma,
- 3) sukupuolijakauma
- 4) mihin ammattiryhmään edustajat kuuluvat.

Osa pienryhmistä tutkii eduskuntaa tai Euroopan parlamenttia ja vastaa samoihin kysymyksiin.

3. Pienryhmä laatii keskiarvoprofiilin joko oman kuntansa kunnanvaltuutetusta, kaikkia suomalaisia edustavasta kansanedustajasta tai europarlamentaarikosta. Ryhmä voi piirtää karikatyyrin keskiarvopäättäjistä.

4. Ryhmät esittelevät piirroksensa ja profiilinsa muille.

5. Samalla luokka pohtii, mitä ovat ne tahot, jotka pyrkivät ajamaan nuoria koskevia asioita joko kuntatasolla tai valtakunnallisesti.

- Minkälaisia etujärjestöjä tunnet?

- Minkälaisia poliittisia nuorisojärjestöjä toimii kunnassasi?
- Miten nuoret ovat edustettuina kunnassa?

6. Luokka selvittää, minkälaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia nuorella on vaikuttaa oman kuntansa asioihin. Luokka tutustuu joko yhdessä tai pareittain nuorisolakiin, YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista ja kuntalain määrittelemiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

- Tunnetko oikeutesi ja velvollisuutesi?
- Miten nuorten kuuleminen on omassa kunnassasi järjestetty?
- Onko kunnassa nuorisovaltuustoa tai muuta kunnallista nuorten vaikuttajaryhmää?
- Onko kunta mukana Aloitekanava-sivustolla? Millaisia välineitä ja kanavia sinulla on käytössäsi?

7. Euroopan neuvosto antoi Suomelle suosituksia lasten ja nuorten kuulemisesta.

”Euroopan neuvosto antoi Suomelle suosituksia lasten ja nuorten kuulemisesta. Raportin mukaan suurin osa lapsista ja nuorista on sitä mieltä, että aikuiset kuuntelevat lasten mielipiteitä. Kuitenkin joka seitsemäs lapsi tai nuori on sitä mieltä, että aikuiset eivät koskaan kuuntele heitä. Lasten ja nuorten mielestä kuuntelemattomuuden suurimmat syyt ovat ajan ja resurssien puute, aikuisten ennakkokäsitykset lapsista sekä epäilykset siitä, että korostamalla lasten oikeuksia aikuisten auktoriteetti uhkaa heiketä. Koko raportti julkaistaan maaliskuussa 2011. Kunnista 43 prosenttia käyttää Aloitekanavasivustoa sähköisenä kuulemisvälineenä ja 70 prosentissa kunnista toimii nuorten vaikuttajaryhmä, kuten esimerkiksi nuorisovaltuusto.”

Oppilaat pohtivat pareittain:

- Minkälaisia ajatuksia Euroopan neuvoston raportti sinussa herättää?
- Miten koet, että lapsia ja nuoria kuullaan Suomessa?
- Minkälaisia uusia välineitä toivoisit kuntatason kuulemiselle?
- Millaisiin kysymyksiin haluaisit vaikuttaa omassa kunnassasi? Millä tavoilla haluaisit osallistua kunnalliseen päätöksentekoon?

8. Luokka keskustelelee yhdessä:

- miltä tuntuu olla muiden päätävävallan alaisena?
- Miten pystyt vaikuttamaan siihen, kuka päättää asioistasi?
- Minkälaisiin asioihin voit itse vaikuttaa?
- Miten pystyt edistämään nuorten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia kunnassasi?

(Lähde: Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry/ Demokratia-avain, <https://globaalikasvatus.fi/wp-content/uploads/sites/6/2021/08/demokratia-avain.pdf>)

3. PÄÄTÖKSENTEKO KOULUSSA

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilas oppii laatimaan järkeenkäyvän ehdotuksen ja esittelemään sen.

AIKA: 90 min

Tehtävää voi yksinkertaistaa niin, että oppilaiden muutosehdotusten on oltava semmoisia, joihin oppilaskunnan hallitus voi ottaa kantaa. Ehdotus voidaan esittää oppilaskunnan hallitukselle, jolloin sen etenemistä seurataan pitkin lukuvuotta.

1. Luokka keskustelelee yhdessä:

- Mistä pidät koulussasi?
- Mikä siellä toimii mielestäsi erityisen hyvin?

Opettaja voi auttaa keskustelun käynnistymistä kiertävällä esineellä. Oppilas, joka saa esineen käteensä, kertoo ainakin yhden hyvän kouluun liittyvän asian ja antaa esineen sen jälkeen vieressään tai edessään istuvalle.

2. Keskustelua jatketaan pareittain:

- Onko koulussasi hyvä ilmapiiri?
- Kuunnellaanko oppilaita?
- Tiedätkö, miten voit vaikuttaa koulusi asioihin?
- Miten hyvin oppilaskunnan hallitus mielestäsi toimii?

3. Opettaja jakaa luokan pienryhmiin. Ryhmät ideoivat konkreettisia keinoja, joilla parantaa koulun viihtyisyyttä ja toimintatapoja. Samalla he pohtivat, mitä voivat omalla toiminnallaan tehdä ja miten asioihin voidaan vaikuttaa.

4. Pienryhmät laativat nelikentän (SWOT) koulun toimintaympäristöstä. Oppilaat kirjaavat nelikentän ruutuihin

- 1) koulun nykyisiä vahvuuksia (asiat, jotka ovat hyvin tai erityisen hyvin?)
- 2) heikkouksia (asiat, jotka vaativat kehittämistä?)
- 3) tulevaisuuden mahdollisuuksia (minkälainen koulusi voisi olla?)
- 4) uhkia (mitkä asiat voivat vaikuttaa negatiivisesti tulevaisuuteen?).

5. Pienryhmä ideoi nelikenttä apunaan konkreettisia ehdotuksia koulun kehittämiseksi. Ryhmä voi käyttää esimerkiksi kiertävää paperia, jossa jokaisella ryhmän jäsenellä on muutama minuutti aikaa kirjoittaa omat ideansa ennen kuin paperi siirtyy seuraavalle. Seuraava kommentoi ja muokkaa edeltäjän idealistia.

6. Pienryhmä tarkastelee ideoita.

- Mitä olette valmiita tekemään ideoiden toteuttamiseksi?
- Vaatiiko toteuttaminen muiden mukana oloa?
- Kuka päättää ideoiden toteutumisesta?
- Minkä verran ne vaativat resursseja?

7. Ryhmä valitsee parhaan idean keskustelemalla tai äänestämällä ja esittelee sen koko luokalle.

8. Luokka valitsee yhden, tärkeimpänä pitämänsä idean tai ehdotuksen äänestämällä.

9. Eniten ääniä saanut ehdotus käydään yhdessä läpi. Samalla tarkastellaan, onko muutos toteutettavissa oppilaiden omalla toiminnalla vai vaaditaanko siihen toisen toimijan päätös.

Kuuluuko asia oppilaskunnan hallituksen, rehtorin, opetuslautakunnan, kunnanvaltuuston vai eduskunnan päätäntävaltaan?

10. Luokka laatii yhdessä tai pienryhmissä toiminta- tai vaikuttamissuunnitelman ideansa toteuttamiseksi ja päättää, millaisia toimenpiteitä ja välineitä toteuttaminen tai edistäminen vaatii. Samalla jaetaan vastuut oppilaiden kesken. Luokka seuraa, miten idea tai ehdotus etenee.

(Lähde: Suomen nuorisoyhteistyö - Allianssi ry/ Demokratia-avain, <https://globaalikasvatus.fi/wp-content/uploads/sites/6/2021/08/demokratia-avain.pdf>)

VIHAPUHE

1. PLANIN VIHAPUHEESTA DIALOGIIN -MATERIAALI

Laukusta löytyy Planin Vihapuheesta dialogiin -materiaali. Se sisältää harjoitteita alakoulun, yläkoulun sekä toisen asteen oppilaille. Sivulla 26 on esimerkit 45min ja 90min tuntisuunnitelmista.

MEDIATAIDOT

1. VALEUUTISET

TAVOITE: Tavoitteena on, että oppilaat ymmärtävät, miten valeuutisen voi tunnistaa sekä miten he voivat arvioida mediasta löytämäänsä sisältöä.

VALMISTELU: Video 1 löytyy Yle Areenasta nimellä [Ole valppaana netissä - tätä kaikkea voit kohdata](#). Video 2 löytyy Yle Areenasta nimellä [Näin voit arvioida verkossa kohtaamaasi sisältöä](#). Videot voi katsoa joko koko luokan kanssa yhdessä tai pareissa/ pienissä ryhmissä. Jokainen oppilas tarvitsee kysymysmonisteen ja kirjoitusvälineet.

AIKA: 45 min

1. Katsokaa ensin video 1. Videon voi katsoa pätkissä, jotta oppilaat ehtivät kirjoittaa vastauksensa monisteelle.
2. Kun oppilaat ovat vastanneet monisteen kysymyksiin, keskustelkaa niistä yhdessä.
3. Katsokaa video 2. Videon voi katsoa pätkissä, jotta oppilaat ehtivät kirjoittaa vastauksensa monisteelle.
4. Kun oppilaat ovat vastanneet monisteen kysymyksiin, keskustelkaa niistä yhdessä.

(Lähde: Yle Uutisluokka,

https://yle.fi/uutiset/osasto/uutisluokka/mika_on_valeuutinen_somekupla_tai_trollitehdas_yle_uutisluokan_videt_ja_tehtavat_auttavat_tunnistamaan_verkon_ansat/10345241)

2. TURVALLISESTI NETISSÄ -OPETUSDIAT

TAVOITE: Tavoitteena on opetella toimimaan turvallisesti netissä ja tunnistamaan mahdollisia uhkatilanteita sekä keinoja toimia niissä,

VALMISTELU: Tarvitset Turvallinen Oulu –hankkeen *Turvallisesti netissä* opetusdiat. Diat sisältävät Keskusrikospoliisin *Sextortion – kiristys alastonkuvilla* videon. Ennen videon katsomista, oppilaita on hyvä ohjeistaa, että videolla on kaksi eri tarinaa. Tytön ja pojan tarina kulkevat videolla limittäin. Video voi tuntua osasta oppilaista ahdistavalta, joten on tärkeä purkaa videon aiheuttamat ajatukset ja pohtia yhdessä sitä, missä kohtaa nettittavuuden tarkoitusperiä on syytä epäillä. Opettajan on hyvä tuoda esille, ettei syy ole koskaan uhrin ja käsitellä, miten tilanteen syntymistä voi ennaltaehkäistä ja toimia sen jälkeen.

Opetusdiat löytyvät osoitteesta <https://www.ouka.fi/turvallinen-oulu-materiaalit> --> perusopetus -> sosiaalinen media ja nettiturvallisuus tai [täältä](#).

(Lähde: Susanna Kauppinen & Hanna Poijula/ Tunne ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaali - yläkoulu, <https://www.turvataitokasvatus.fi/documents/23152206/26913058/Turvallinen-Oulu-7-9luokka-A4-sahkoinen-29092021-1.pdf/159ab297-9765-4130-8fac-84bfd0f568f2>)

3. NETTIYMPÄRISTÖ - HAASTEITA JA SELVIITYMISKEINOJA, 8 LK

TAVOITE: Tavoitteena on oppia, minkälaisia ongelmatilanteita nettiympäristössä saattaa kohdata, oppia turvataitoja ja selviytymiskeinoja nettiympäristön ongelmatilanteisiin sekä oppia tunnistamaan netin käytön vaikutusta omaan hyvinvointiin.

VALMISTELU:

AIKA: 45-60 min

1. Katsokaa yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton video [Hyvinvointia digiajassa](#). Video löytyy Youtubesta.

2. Jaa oppilaat pieniin ryhmiin. Ryhmien tehtävänä on ratkaista ongelmatilanteet, joita somessa voi esiintyä ja kirjoittaa ratkaisu paperille. Kun oppilaat ovat ratkaisseet ongelmatilanteet, käydään vastaukset yhdessä läpi.

Ongelmatilanteet:

Miten toimit?

- **Tilanne 1:** Olet tavannut nettipelissä kivan tyyppin ja olette puhuneet kasvokkain tapaamisesta.
- **Tilanne 2:** Keskustelupalstalla joku pyytää sinua lähettämään hänelle kuvan itsestäsi alusvaatteisillaan.
- **Tilanne 3:** Näet videon, jonka luokkakaverisi on laittanut nettiin. Siinä pilkataan toista oppilasta. Videota on muokattu ja siitä on tehty loukkaava.
- **Tilanne 4:** Tuntematon tyyppi alkaa seurata sinua somessa. Hän kommentoi epämääräisesti julkaisujasi ja seuraa paikkatietojasi. Hän lähettelee sinulle myös kaveripyntöjä eri some-palveluissa yhä uudestaan, vaikka hylkää hänen pyyntönsä.
- **Tilanne 5:** 14-vuotias tyttö viestittelee somessa itselleen ennestään tuntemattoman henkilön kanssa. Tämä tuntematon henkilö on aikuinen mies, tai näin henkilö kertoo olevansa. Mies kehuu tytön ulkonäköä ja kysyy hänen harrastuksistaan. Tyttö vastailee ja jatkaa viestittelyä tylsyyttään ja mielenkiinnosta. Mies kysyy, voisiko tyttö lähettää itsestään alastonkuvan. Tyttö lähettää. Mies lähettää myös. Mies kysyy, haluaisiko tyttö tavata videoyhteyden kautta. Tyttö ei vastaa miehen viesteihin useampaan päivään, mutta lopulta suostuu. Videoyhteyden päässä mies masturboi ja pyytää tyttöä toimimaan samoin. Tyttö riisuutuu ja seuraa miehen antamia ohjeita siitä, miten koskea itseään. Päiviä ja viikkoja kuluu. Tyttöä hävettää se, mitä tapahtui. Mitä jos mies on kuvannut häntä webkameran välityksellä? Mitä jos materiaali on levitetty someen?

Vastausesimerkkejä ongelmatilanteisiin ja vinkkejä turvallisen netin käyttöön:

- **Tilanne 1:** Ihmiset, joita tapaat netissä, eivät välttämättä ole sitä, mitä väittävät. Älä hyväksy esimerkiksi Facebookissa kaveriksi tuntematonta ihmistä. Jos epäilet jonkun henkilöllisyyttä netissä, voi kysyä häneltä turvakysymyksen, johon lähimpi tulisi tietää vastaus. Muista olla antamatta osoite- tai muita tietoja netissä. Jos päätät tavata ihmisen, johon olet tutustunut netissä, älä mene tilanteeseen yksin. Kerro vanhemillesi, että olet menemässä tapaamaan nettituttavaa ja keskustelkaa, onko tapaaminen järkevää.

Aiheeseen liittyvät videot. Youtubessa Nuorten Väestöliiton video [Onks toi nettittutu jotenkin outo? \(0:53min\)](#) & terveyskirjasto.fi sivustolta hakusanalla [Nettitreffit \(0:45min\)](#).

- **Tilanne 2:** Sinä itse päätät, mitä jaat itsestäsi. Kukaan ei voi pakottaa sinua kertomaan itsestäsi sellaista, mitä et halua. Älä anna itsestäsi mitään tietoja, jos kyselijä on tuntematon ja epäilyttävä. Ole varuillasi varsinkin, jos joku inttaa sinulta tietoja, ei tunnu ymmärtävän nuorten slangia, tarjoaa rahaa tms. Älä julkaise nettiin poseerauskuvia vähissä vaatteissa. Muista, että kuka vain voi nähdä netissä kuvasi. Nettiin jaettuja kuvia ei välttämättä saa koskaan sieltä pois.

Aiheeseen liittyvä video: Youtubessa Poikien Puhelimen video [Kannattaaks lähettää alastonkuva toiselle?](#) (1:17min)

- **Tilanne 3:** Jokainen on vastuussa teoistaan myös netissä. Pilkkaminen, haukkuminen ja ahdistelu on kiellettyä. Kuvia ja materiaaleja saa julkaista vain asianomaisen luvalla. Nimettömänä kirjoitetut asiattomat viestit ja kommentit eivät takaa sitä, että henkilöllisyytesi pysyy salassa. Kerro asiasta vanhemillesi tai muulle luotettavalle aikuiselle. Poliisi puuttuu netin kautta tapahtuviin rikoksiin. Yksi yleisimmistä netissä tapahtuvista rikoksista on kunnianloukkaus. Muista, että myös alle 15-vuotias on vahingonkorvausvastuussa ja yli 15-vuotias rikosoikeudellisessa vastuussa.

Aiheeseen liittyvä video: Nettipoliisin puheenvuoro netissä tapahtuvaan kiusaamiseen liittyen löytyy osoitteesta www.terveyskirjasto.fi nimellä [Vastaa omista klikkauksistasi](#) (3:56min)

- **Tilanne 4:** Häiritsevä käytös tulee ottaa vakavasti. Älä jää asian kanssa yksin, vaan puhu rohkeasti asiasta aikuiselle. Joskus tilanne lakkaa sillä, että pyytää häiritsijää lopettamaan. Estä yksityisyysasetuksissa häiritsevästi käyttäytyvän henkilön yhteydenotot. Tee ilmoitus ylläpidolle. Tarvittaessa ota talteen kuvakaappaukset tai säilytä viestit mahdollista myöhempää asian selvittelyä varten. Joskus häirintä voi olla niin vakavaa, että se täyttää rikoksen tunnusmerkit. Asiasta voi tällöin tehdä rikosilmoituksen paikallispoliisille. Voit kysyä neuvoa myös nettipoliisilta. Varo, ettet itse provosoidu ja tule syyllistyneeksi toisen oikeuksien loukkaamiseen.

Aiheeseen liittyvä video: Somekiusaamisesta kertova video löytyy sivustolta www.terveyskirjasto.fi nimellä [Some sweet some](#) (4:15min). HUOM! Video perustuu 14-16-vuotiaiden yläkouluikäisten oppilaiden kirjoittamiin Some –kokemuksiin. Video voi aiheuttaa katsojassa monenlaisia tunteita ja voi tuntua ahdistavalta. Oppilaiden kanssa on hyvä käsitellä videon herättämiä tunteita. Oppitunti kannattaa päättää lopussa olevaan Turvassa-harjoitukseen.

- **Tilanne 5:** Kyseessä on grooming eli lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin, minkä tavoitteena on kohdistaa lapseen seksuaaliväkivaltaa. Alle 18-vuotiaan houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin on Suomessa laitonta (Rikoslaki 1889/39 20.luku 8 b §). Aina, jos epäilee lapseen kohdistuneen groomingia, tulee siitä tehdä ilmoitus suoraan poliisille tai Pelastaa Lapset Nettivihjeelle. Usein vahva häpeän tunne estää kertomasta asiasta aikuiselle, mutta ilmiö on valitettavasti hyvin yleistä ja mahdollisesti usea lapsi tai nuori voi joutua saman tekijän kohteeksi, joten asiasta ilmoittaminen on tärkeää.

Jos sinua tai jotain toista häiritään, kiusataan, houkutellaan tai ahdistellaan netissä:

- **KERRO** turvalliselle aikuiselle.
- **SÄILYTÄ** keskustelut ja kuvat/ videot kuvakaappauksella.
- **ESTÄ** tekijän yhteydenotot puhelimen asetuksissa/somessa.
- **ILMOITA** sivuston tai sovelluksen ylläpidolle.
- **OTA YHTEYS** poliisiin, mikäli epäilet rikosta.
- **PYYDÄ TUKEA** esim oppilaishuolto, Rikosuhripäivystys p. 116 006 riku.fi/nuoret (chat), Lasten ja nuorten puhelin 116 111

3. Opettaja lukee rauhallisella äänellä ja riittävän hitaasti:

Turvassa harjoitus

Hengitä rauhallisesti pitkiä, syviä sisäänhengityksiä nenän kautta sisään ja puhalla ilma kevyenä, pitkänä ilnavirtana ulos suun kautta. Jatka hengitystä rauhallisessa tahdissa ja koeta saada uloshengityksestä hieman pidempi kuin sisäänhengityksestä. Jokainen hengitys rauhoittaa sekä mieltäsi että kehoasi. Kuvittele mielessäsi paikka, jossa sinulla on hyvä olla. Sellainen paikka, jossa koet olevasi turvassa. Mieti miltä siellä näyttää. Mieti miltä siellä tuoksuu. Mieti miltä sinusta siellä tuntuu. Asetu mukavasti mielessä olevaan paikkaasi ja jatka rauhallista hengitystä. Ota toisella kädellä toisen käden peukalosta kiinni. Sano samalla itsellesi: tässä on hyvä olla. Siirrä sitten otteesi etusormeen. Hengitä syvään ja sano itsellesi mielessäsi: minulla ei ole mitään hätää. Ota seuraavaksi kiinni keskisormesta. Jatka rauhallista hengitystä ja sano itsellesi: minä olen turvassa. Siirrä sitten otteesi nimettömään. Sano samalla itsellesi: minä pärjään kyllä. Jatka rauhallista hengitystä ja siirrä otteesi pikkusormeen. Sano itsellesi mielessäsi: minulla on kaikki hyvin. Hengitä vielä rauhallisesti omassa tahdissasi muutaman kerran. Voit päästää otteesi irti ja avata silmät.

(Lähde: Susanna Kauppinen & Hanna Poijula/ Tunne ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaali - yläkoulu, <https://www.turvataitokasvatus.fi/documents/23152206/26913058/Turvallinen-Oulu-7-9luokka-A4-sahkoinen-29092021-1.pdf/159ab297-9765-4130-8fac-84bfd0f568f2>)

4. HÄIRINTÄ JA KIUSAMINEN DIGITAALISESSA MEDIASSA 9LK

TAVOITE: Tavoitteena on oppia, että ahdistelua ja häirintää ei tarvitse sietää netissä, aina on oikeus poistua tilanteesta, jossa kokee häirintää tai ahdistelua, sanomatta sanaakaan tai pyytämättä siihen lupaa sekä opitaan soveltamaan turvaohjetta nettikiusaamiseen tai -häirintään: sano EI, poistu, kerro luotettavalle aikuiselle.

VALMISTELU: Tarvitset 8 paperia, joihin on jokaiseen kirjoitettu yksi alla olevista kysymyksistä.

AIKA: 45 min

1. Katsotaan Youtubesta Mannerheimin lastensuojeluliiton video [Turvallisesti verkossa](#).

2. Pohtikaa joko yhdessä tai esim. learning cafe -menetelmällä pienissä ryhmissä seuraavia kysymyksiä, jotka on kirjoitettu kukin omalle paperille. Kysymyspaperit kiertävät ryhmältä toiselle. Vastausaika on 1-2 min kysymystä kohti.

Kysymykset:

- Mitä omat rajat tarkoittavat netissä?
- Mitä rajojen rikkominen netissä tarkoittaa?
- Eroavatko rajat netissä ja kasvokkain kohdatessa?
- Miten toimit, jos omia rajojasi on rikottu netissä?
- Mitä nettikiusaaminen on?
- Miltä nettikiusaamisen kohteeksi joutuneesta voi tuntua, mitä seurauksia kiusaamisesta kiusaajalle nyt tai myöhemmin?
- Millä tavalla voit suojata itseäsi sosiaalisessa mediassa?
- Millaisista asioista voit huomata, että nettituttu ei ehkä olekaan se, mitä väittää olevansa?

3. Käsitelkää vastaukset lopuksi yhdessä ja kerratkaa turvaohjeet:

- **KERRO** turvalliselle aikuiselle
- **SÄILYTÄ** keskustelut ja kuvat/videot kuvakaappauksella
- **ESTÄ** tekijän yhteydenotot puhelimen asetuksissa/ somessa.
- **ILMOITA** sivuston tai sovelluksen ylläpidolle.
- **OTA YHTEYS** poliisiin, mikäli epäilet rikosta.
- **PYYDÄ TUKEA** esim. oppilashuolto, rikosuhripäivystys p. 116 006, riku.fi/nuoret (chat), Lasten ja nuorten puhelin 116 111.

4. Opettaja rauhoittaa luokkatilan ja lukee alla olevan tekstin ääneen. Taustalle voit laittaa rauhoittavaa musiikkia tai meren ääniä:

”Istu hetken aikaa silmät kiinni keskittyen hengitykseesi. Kun olet valmis, ajattele asiaa, joka tuntuu tällä hetkellä vaikealta. Kuuntele niitä tunteita, joita asia sinussa herättää. Rentouta tämän jälkeen kehosi. Tunne kuinka rauhallisuus ja rentous leviävät koko kehoosi, päästä varpasiin. Hengitä hetki rauhallisesti. Ajattele jotakin mukavaa asiaa. Kuuntele niitä tunteita, joita asia sinussa herättää. Tunnet olosi levänneeksi. Tunnet, kuinka jännitys on lähtenyt kehostasi. Hengittele hetki rauhallisesti sisään ja ulos. Nyt ikävänkään asiat eivät tunnu liian vaikeilta. Kuvittele vielä istuvasi meren rannalla. Kuuntele, miten aallot liplattavat kohti rantaa. Tunnet auringon lämmittävän ihoasi. Olet täysin rento ja kaikki on hyvin. Hengitä vielä muutaman kerran rauhallisesti sisään ja ulos. Nyt voit laskea mielessäsi hiljaa kymmeneen ja avata silmäsi.”

(Lähde: Susanna Kauppinen & Hanna Poijula/ Tunne ja turvataitokasvatuksen opetusmateriaali - yläkoulu, <https://www.turvataitokasvatus.fi/documents/23152206/26913058/Turvallinen-Oulu-7-9luokka-A4-sahkoinen-29092021-1.pdf/159ab297-9765-4130-8fac-84bfd0f568f2>)

